TNC-aktuellt
Information från Tekniska nomenklaturcentralen
Nr 1 1999 • Årgång 41 • ISSN 039-8438

På plats i nya lokaler!

Gunnel Johansson och Anna-Lena Bucher
försöker finna arbetsro i flyttstöket bland alla kartonger.

Ur terminologikalendern

13–15 juni 1999 NORDTERM '99

Terminologi i fremtidens videnssamfund

Nordterm '99 består av tre delar:

Den 13 juni hålls ett terminologiseminarium med grupparbeten under titeln "Hur håller man bättre kurser i terminologi? Att skräddarsy terminologikurser för olika målgrupper." Seminariet riktar sig till utbildare i terminologi vid till exempel universiteten och terminologiorganen. För att kunna tillgodogöra sig seminariet bör man ha erfarenhet av att undervisa i terminologiteori eller av praktiskt terminologiarbete.

Den 14 och 15 juni ägnas åt symposier med två teman: "Teoretiske og praktiske aspekter af anvendelsen af sprogteknologi til terminologiske formål" och Nationalsprogene i Norden: Domænetab eller internationalisering?"

Nordterm-dagarna avhålls på Schæffergården i Gentofte i Danmark. Intresserade kan ställa frågor till Åsa Holmér eller Anna-Lena Bucher på TNC, som är medarrangörer för seminariet.

Anmälan görs till Dorthe Møller, DANTERM-centret, Bernhard Bangs Allé 17 A, 2000 Frederiksberg, Danmark.

24–28 augusti 1999

TKE '99 –Communicating into 2000

Den femte TKE-kongressen *(Terminology and Knowledge Engineering)* hålls i Innsbruck i Österrike.

Kongressen organiseras av Association for Terminology and Knowledge Transfer (GTW), International Information Centre for Terminology (Infoterm) och International Network for Terminology (TermNet).

Ytterligare information kan erhållas från:

Gesellschaft für Terminologie und Wissentransfer (GTW)
Universität Innsbruck
Fischnalerstr. 4
A-6020 Innsbruck
Österrike

E-post: peter.sandrini@uibk.ac.at
Webbplats: http://gtw-org.uibk.ac.at

30 augusti – 3 september 1999

LSP '99 – Perspectives for the new millenium

Den tolfte internationella kongressen hålls i Bolzano i Italien.

Information kan erhållas genom:
Dr Felix Mayer, Academia Europea di Bolzano, Via Weggenstein 127A, I–39100 Bolzano, Italien. Han kan nås även via e-postadressen:
felix.mayer@eurac.edu

RFs årsmöte den 5 maj!

TNCs representantförsamling håller sitt årsmöte den 5 maj i centralposthuset på Vasagatan i Stockholm, det vackra hus som ritades av Ferdinand Boberg 1904.

Efter årsmötesförhandlingarna inbjuder TNC till ett eftermiddagsseminarium med titeln "Det flerspråkiga informationssamhället". EUs program MLIS (Multilingual Information Society) kommer då att presenteras, liksom de projekt med MLIS-finansiering som TNC deltar i: Nordterm-Net, Efcot och TDC-net.

Kallelse till årsmötesförhandlingarna kommer inom kort att skickas ut till TNCs medlemmar.

Platserna till eftermiddagsseminariet är begränsade. Kontakta TNCs kansli för information.

Innehåll

Ur terminologikalendern	2
RFs årsmöte	2
TNC har flyttat till 7:an	3
Domänförlust – utarmning eller internationalisering	4
Praktik på TNC	5
Vill ni veta en 'mlis?	5
En energiterminologi på fysikalisk grund	6
1998 års Wüsterpris till Christer Laurén	8
Terminologisering – vad är det?	8
EAFT-konferens	8
Medicinsk katastrofberedskap	8
Danmark har blivit med terminologicenter!	9
"TNC" med i tolfte upplagan av SAOL	10
Svenska datatermgruppen	11
Översättaren som lokaliseringsexpert	13
Termfrågor i urval	14

TNC-aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:
Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Prenumeration: Berit Björk
Postadress: Västra vägen 7 B, Terrassen, 169 61 Solna
Telefon: 08-446 66 00
Telefax: 08-446 66 29
Postgiro: 55 60 12-3
Bankgiro: 711-1925
E-post: tnc@tnc.se
Webbplats: http://www.tnc.se
TNC-aktuellt utkommer med 2–3 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

TNC har flyttat till 7:an!

TNCs gamla lokaler på Västra vägen 9 C skall byggas om till lägenhetshotell. Det fick vi veta av värden Solnabostäder redan för över ett år sedan. Lyckligtvis fick vi samtidigt ett erbjudande om att få hyra lokaler i huset intill på Västra vägen 7 B.

Den 12 november gick flyttlasset med TNCs pinaler iväg, eller rättare sagt, det behövdes inget flyttlass; flyttfirman bar bara över möbler och inredning till intilliggande hus.

Nu är vi på plats i större och ljusare lokaler. Vi glädjer oss särskilt åt att på den nya adressen ha tillgång till en terrass där vi kan möta vårens första strålar.

Lite rörigt har vi haft det i samband med flytten, och det har inte varit så lätt att lära sig hur man skall hantera det nya telefonsystemet, den nya larmanläggningen med mera. Vi har också haft en del problem med vår nya telefonväxel. Det är nu åtgärdat, och vi ber dem som drabbats om ursäkt för detta.

Förutom ny postadress har vi nu också nya telefon- och telefaxnummer.

Här kan ni nå oss i fortsättningen:
TNC
Västra vägen 7 B, Terrassen
169 61 SOLNA
•
Telefon: 08-446 66 00 (vxl)
Telefax: 08-446 66 29
•
E-post: tnc@tnc.se
Webbplats: http://www.tnc.se

Katarina Testi till vänster är en klok kvinna som använder hjälpmedel för att spara sin rygg.

Berit Björk till höger letar efter sina papper i och utanför kartongerna.

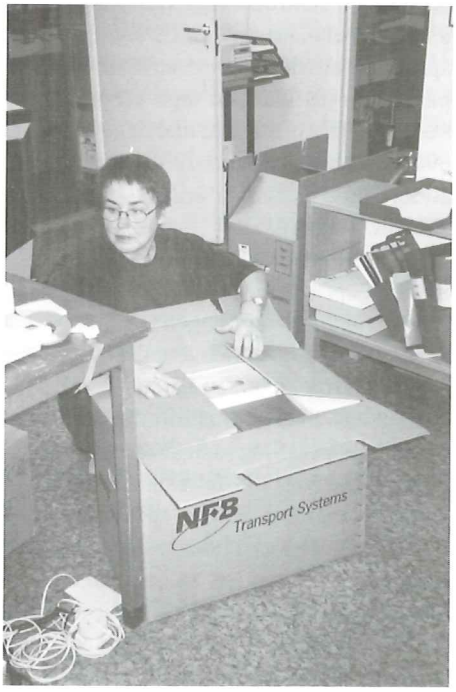

Alma Hjerten funderar på om det är någon idé att ta med blommorna till nya adressen.

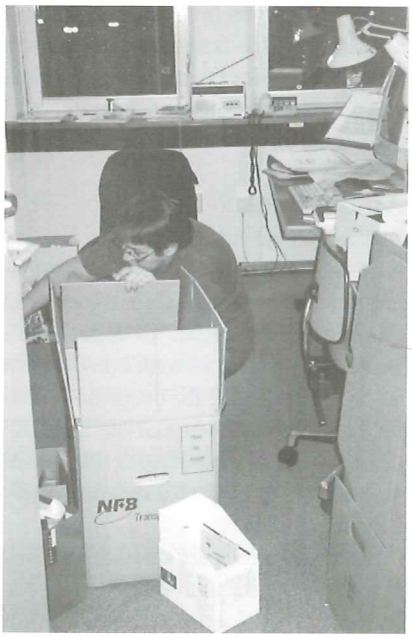

Domänförlust – utarmning eller internationalisering?

"Domänförlust" är en språkvetenskaplig term som hörts och synts en hel del i den språkliga debatten det senaste året. Det som avses är att ett språk upphör att användas inom vissa områden (språkliga domäner) till förmån för ett annat språk.

Följden kan bli att till exempel forskare inte kan tala om sitt ämne på sitt modersmål. I Sverige sker detta t.ex. inom vissa delar av den naturvetenskapliga forskningen. Här används engelskspråkig litteratur, och undervisningen bedrivs ofta på engelska. Karin Carlson, professor i mikrobiologi vid Uppsala universitet, talade vid TNCs årsmöte i april 1998 om detta och visade exempel på att hon personligen tagit ett ambitiöst initiativ till att få in lika delar engelska och svenska i undervisningen för att förhindra en domänförlust (se TNC-aktuellt 1998:1, s. 5).

I Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenska språket (ett uppdrag från regeringen via Kulturdepartementet till språknämnden; redovisat i början av 1998) varnas det för konsekvenserna av domänförluster inte bara inom forskning utan även i arbetslivet, t.ex.: "... det är välkänt inom språkforskningen att den som har ett annat språk än sitt modersmål som arbetsredskap sällan kan ta hela sin kapacitet i anspråk. Risken finns alltså att svensk arbetskraft i onödan kommer att prestera sämre därför att ett nödvändigt införande av engelska som koncernspråk också kan leda till ett bruk av engelska i sammanhang där det skulle gå lika bra att fortsätta med svenskan".

Aningslöshet

Svenskans ställning i Sverige har ansetts självklar, och ett slags aningslöshet har fått råda när man inom vissa områden helt övergått till engelska eller när man ansett att man inte behöver ha en översättning till svenska av texter därför att "alla i branschen kan engelska". Man har helt enkelt inte förutsett några allvarliga konsekvenser för svenskans del.

Som terminolog ser man förstås först och främst att det är avsaknaden av etablerade svenska termer som utgör själva kärnan i domänförlusten. Om man inte känner till eventuella svenska termer inom ett fackområde eller om man bara anammar engelska termer för nya företeelser utan att ens försöka skapa en svensk term eller anpassa den engelska termen, ja, då får man till slut problem med hela fackspråket; det blir enklast att göra engelska av alltihop.

Vad gör TNC?

TNC har under de senaste åren varit med vid bildandet av två nya språkvårdsgrupper inom väl avgränsade fackområden där ambitionen bl.a. är att företa åtgärder mot domänförlust: Svenska Optiksällskapets arbetsgrupp för språkvårdsfrågor (1995) och Svensk Ortopedisk förenings språkgrupp (1998). Incitamentet till bildandet, som i båda fallen kom från fackexperter, var att engelska termer hade fått en spridning inom respektive fackspråk i en sådan omfattning att situationen började bli ohanterlig.

Optiksällskapets arbetsgrupp har till syfte att stimulera till diskussion omkring termer och att skapa koncensus kring de termer som föreslås.

Den ortopediska föreningens språkgrupp skall bl.a. besvara frågor från föreningens medlemmar om översättning till svenska av termer från andra språk, vara behjälplig vid den språkliga utformningen av sammanfattningar, föredragstitlar och diabildstexter samt utforma en ordlista eller termbank.

Båda initiativen är lovvärda exempel på en språklig medvetenhet inom förhållandevis snäva områden. Ett annat exempel är givetvis det arbete som Svenska datatermgruppen utför och som fått en överraskande uppmärksamhet och stor genomslagskraft.

Vad sker i andra länder?

Det finns många länder där nationalspråkets ställning och täckning på alla områden aldrig varit en självklarhet. Där är det viktigt att man hela tiden arbetar med att utveckla språket och med att skapa och sprida termer. I många av dessa länder finns en medvetenhet om styrkan i att ha ett modersmål som fungerar på alla områden och som kan användas för kunskapsöverföring, kunskapsutveckling och dessutom ge konkurrenskraft. Följande artikel ur Infoterm News av Christian Galinski, chef för Infoterm i Wien, ger en belysning.

Anna-Lena Bucher

"Det finns mycket som tyder på att språkfrågor i anslutning till de framväxande 'globala informationsinfrastrukturerna' kommer att få ökad betydelse. Vid UNESCOs senaste generalkonferens uttryckte många representanter för medlemsländerna oro över att deras nationalspråk hotas av eller åtminstone hamnar i skuggan av engelskan. Oftast avsåg oron dock inte språket som sådant, utan det specialiserade språket. Om ett språk inte har ett utvecklat fackspråk – som till stor del utgörs av terminologi – kan man inte lära ut och undervisa i specialiserade ämnen, man kan inte använda nationalspråket i yrkesmässig kommunikation och man kan inte informera sig om 'moderna' ämnen som påverkar våra liv.

Många lektorer som undervisar på Jordaniens mest framstående universitet har studerat och tagit sina examina i USA eller i Storbritannien. Vissa av dem undervisar till och med på engelska och inte på arabiska. Detta gör de inte enbart av prestigeskäl, utan även på grund av att det saknas terminologi på arabiska inom deras ämnesområden. En negativ sidoeffekt av detta blir att många utexaminerade inte till fullo behärskar vare sig engelskan eller sitt ämnesområde – en ny form av funktionell analfabetism.

I Grekland angriper man mycket systematiskt de problem som den svårgenomförbara kunskapsöverföringen över gränserna medför. Man strävar efter att förbättra utbildningssystemet, att främja forskning och utveckling och slutligen att stärka ekonomin. I framtiden är det också meningen att Grekland skall kunna exportera såväl halvfabrikat som industriprodukter i färdigt skick. För att nå detta mål kommer man att bygga upp en infrastruktur för utarbetande av grekisk terminologi, något som kommer att underlätta både kunskaps- och tekniköverföring.

⇨

Praktik på TNC

TNCs interna resurser räcker inte helt till för det stora uppdraget från Europeiska kommissionen. En lycklig konsekvens av detta är det stora kontaktnät av utomstående experter som skapats. Vi har också fått möjlighet att projektanställa duktiga medarbetare, som vi annars kanske inte skulle kommit i kontakt med. En av dem, Jakob Roël, berättar här om de erfarenheter han fått under sin tid på TNC.

Fem månaders praktik på TNC är till ända. Jag kom till Stockholm i juni från översättarutbildningen i Lund, nyfiken på hur termdatabas- och termtjänstarbete skulle kunna komplettera min utbildning till facköversättare. Terminolog eller översättare är ingenting man bara blir, utan det kräver fallenhet och lång mognad. I den processen har uppgifterna och arbetskamraterna på TNC lärt mig att söka och granska litteratur och källor ännu bättre: i Lund lärde jag mig att inte ta allt som står skrivet för sant och i Solna lärde jag mig varför.

För en översättare – inte minst i ett litet språkområde som det svenska – är det ovärderligt att ha en nomenklaturcentral att luta sig emot, just eftersom de publikationer och rekommendationer som kommer därifrån har ett referensvärde. Det har TNCs många medlemmar och abonnenter insett, och som termrådgivare har jag kastats från resonemang om trädskakningsmaskiner och himmelsgetter till funderingar om huruvida utrymmet mellan två trapplopp verkligen behöver heta något på svenska. Anledningarna till att det är intressant och lärorikt att se TNC inifrån är många; att sedan arbetskamraternas olika bakgrund och karaktärsdrag dessutom gjort arbetet mycket roligt gör inte saken sämre!

Förutom alla fackkunskaper i kombination med terminologiska och stilistiska kvaliteter finns även gedigna kunskaper i ett antal främmande språk representerade på TNC. Sådan kontrastiv kompetens är nödvändig i det stora arbetet med att komplettera den Europeiska kommissionens termdatabas Eurodicautom med svenska termer och definitioner. Denna enorma "ordbok" är ett ovärderligt hjälpmedel för facköversättare och visar tydligt hur språkkunskaper blir allt viktigare. Det är ett privilegium att få ha arbetat med den.

När jag nu slutar heltidsarbetet på TNC för att koncentrera mig på Tolk- och översättarinstitutets konferenstolkutbildning (i nederländska och tyska) är min förhoppning att snart kunna komma tillbaka till TNCs kansli, vem vet, kanske i jakten på den meriterande utmärkelsen Guldtermen 1999? Att jag kommer att behöva TNC när jag arbetar som facköversättare och tolk är i alla fall självklart.

Jakob Roël

Vill ni veta en 'mlis?

Från och med den 1 januari i år medverkar TNC i ytterligare ett EU-finansierat projekt inom ramen för MLIS-programmet: WebIT/EFCOT. Det är en sammanslagning mellan det irisk-tyska WebIT, som syftar till att bygga upp en termbank med datorterminologi, och Efcot* (European Forum for Computer Terminology) där TNC samarbetar med RTT i Norge, TSK i Finland och Archetypon, ett grekiskt dataföretag. Efcot-delen kan beskrivas som en internationalisering av Svenska datatermgruppens arbetsmodell. Ett av målen är att det i de medverkande länderna bildas liknande datatermgrupper, som sedan i sin tur skall bygga upp webbplatser med inhemska rekommendationer à la Svenska datatermgruppens. Eftersom en gemensam Efcot-webbplats där datorterminologi kan diskuteras och harmoniseras är planerad, innebär projektet också ett steg vidare mot ett europeiskt forum. Hela WebIT/EFCOT-projektet täcker in de flesta större språk i Europa och kan förhoppningsvis bli ett hjälpmedel för alla som sökt efter den franska översättningen av *cyberrymd* eller uttydningen av *FOSI*.

Mer information om projektet kommer inom kort att finnas på TNCs webbplats.

* Den officiella benämningen skrivs med versaler, men TNC-aktuellt föredrar skrivningen Efcot.

⇨

Länderna i Central- och Östeuropa står inför liknande problem. I de länder som har sökt medlemskap i Europeiska unionen måste man dessutom redan nu översätta tiotusentals sidor EU-dokumentation till sina respektive språk utan att ha tillgång till den nödvändiga terminologin. Man har inte heller de hundratals utbildade översättare som skulle behövas för en så stor uppgift. Det finns en potentiell fara i att detta kan leda till meningsskiljaktigheter i framtiden, dels mellan de nya EU-medlemmarna och Europeiska kommissionen, dels medlemsstaterna emellan.

Det EU-stödda projektet att skapa ett "Europeiskt nätverkscentrum för terminologidokumentation" (TDCnet) verkar därför komma i rätt tid för att stå som modell för andra länder och språkgemenskaper. Projektet är avsett att utgöra stommen för de framväxande terminologiinfrastrukturerna och för terminologimarknaden i Europa.

Christian Galinski
Chef för Infoterm

(ur: Infoterm Newsletter 1998:87/88. Översättningen är gjord av Maria Gustafsson vid TNC.)

En energiterminologi på fysikalisk grund

av Björn Stenholm, energiteknikredaktör på Nationalencyklopedin,
med teckningar av **Sophia Lundquist**,
redaktör på Nationalencyklopedin

Redan i TNCs klassiker *Ord och uttryck,* som innehåller texter från 1940- och 1950-talen, konstateras det att man bör sträva efter att "låta energi och effekt och andra storheter uppträda under sina egna namn". Detta låter enkelt och klokt, men är svårare att genomföra i praktiken, särskilt när man betänker hur tillståndet är för termen *kraft,* som var föremål för artikeln i den nyss nämnda boken. Här har inte mycket förändrats under de gångna femtio åren.

Termen *kraft* kanbetyda el (exempelvis vattenkraft), energi (levande kraft), effekt (hästkraft), starkström (kraftledning), spänning (elektromotorisk kraft) samt det fysikaliskt korrekta kraft (tyngdkraft), som mäts i enheten newton (N). Min önskan är att denna mångtydighet bland de tekniska "kraftuttrycken" upphör, och användningen av storheters namn blir mera strikt. Utöver dessa tekniska tillämpningar tillkommer dessutom en mängd vardagliga kraftbegrepp, som dock inte kräver någon större exaktheet för att vara förståeliga.

När Nationalencyklopedins första upplaga arbetades fram, ärvde man i stort sett denna inexaktheet i energiterminologin, trots i övrigt högt ställda ambitioner på korrekt het i alla avseenden. Nu, när NE-redaktionen befinner sig i ett uppdateringsskede inför framtida upplagor, är det därför rätt tillfälle att revidera terminologin. Låt mig då till en början slå fast två grundläggande ting: Det ena gäller ordet *el,* det andra gäller just ordet *kraft.*

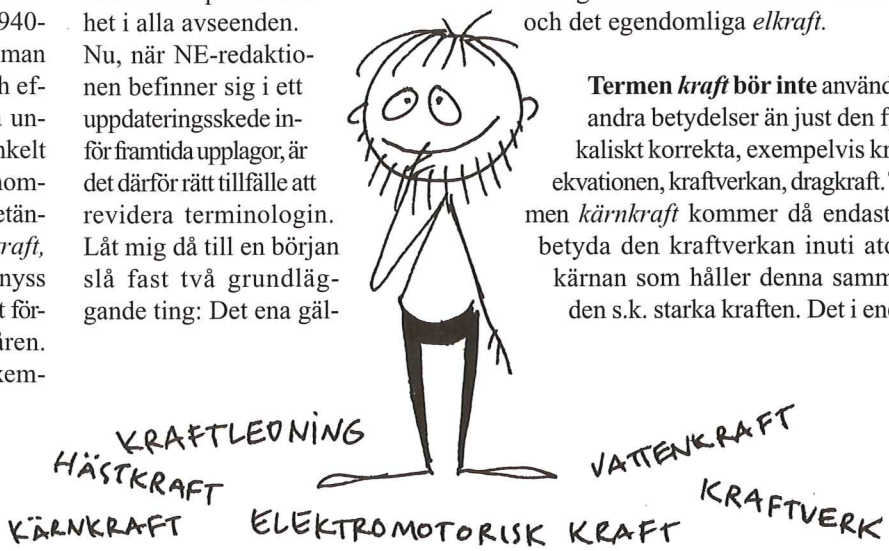

Termen *el* är ursprungligen en kortform för *elektricitet,* men är i den egenskapen framför allt använd som förled, *el-,* för elektrisk, elektro- osv. Ordet *elektricitet* står för det välkända naturfenomen som har med laddningar, statiska eller rörliga, att göra. Den främsta användningen av ordet *el* är emellertid numera i betydelsen *elektrisk energi,* och i den betydelsen kan det följaktligen ersätta termerna *elenergi* och det egendomliga *elkraft.*

Termen *kraft* bör inte användas i andra betydelser än just den fysikaliskt korrekta, exempelvis kraftekvationen, kraftverkan, dragkraft. Termen *kärnkraft* kommer då endast att betyda den kraftverkan inuti atomkärnan som håller denna samman, den s.k. starka kraften. Det i energi sammanhang använda ordet "kärnkraft", bör därför ersättas med termen *kärnenergi,* för energi som utvinns ur exempelvis uran. För termen *vattenkraft* bör motsvarande byte ske till det korrekta *vattenenergi.* I nedanstående tabell sammanfattas det mesta av den samhällsnyttiga energiutvinningen med ny föreslagen terminologi.

Några kommentarer kanske erfordras. Solstrålningsenergi kan kort och gott kallas solenergi, en term som även kan

Energislag	Energibärare	Process	Resultat
sol(strålnings)energi	elektromagnetisk strålning	solceller generator värmeväxlare	solel solel solvärme
kärnenergi	uran o. dyl.	generator värmeväxlare	kärnel kärnvärme
vindenergi	luft i rörelse	generator	vindel
vattenenergi			
fallvattenenergi	fallande vatten	generator	vattenel
tidvattenenergi	tidvatten	generator	vattenel
vågenergi	vatten i rörelse	generator	vattenel
bioenergi	biomassa, biogas	förbränning + generator förbränning	bioel biovärme
fossilenergi	kol, olja, naturgas	förbränning + generator förbränning	fossilel fossilvärme

VATTENEL VATTENELVATTENELVATTENELVATTENELVATTENELVATTENEL

användas i en vidare mening. Vindenergi, vattenenergi, bioenergi och fossilenergi är ju inget annat än lagrad solenergi om man så vill. Jag har koncentrerat mig på el- och värmeproduktion; mekanisk energi från vatten eller fossilbränsle är inte med i tabellen. Termen *kraftverk* föreslås dock finnas kvar oförändrat tills vidare, eftersom *elverk* och *energiverk* än så länge är upptagna för andra betydelser.

Det är min övertygelse att en nyorientering i språkbruket enligt ovanstående riktlinjer skulle vara av godo. Förr eller senare måste en förändring ändå äga rum. Kanske är mitt förslag användbart i denna process. Det är naturligtvis viktigt att såväl högskolevärlden, elproduktionsindustrin samt massmedierna accepterar nyordningen och bidrar till att snabbt genomföra den. För ett antal år sedan ändrade man språkbruket från "atomkraft" till "kärnkraft". Det gick enkelt. Mitt förslag kommer att bli svårare att genomföra, men är fullt möjligt om viljan finns.

Synpunkter tas gärna emot till bjorn.stenholm@bbb.se.

SOL-EL

VIND-EL

VATTEN-EL

KÄRN-EL

BIO-EL

FOSSIL-EL

VATTENKRAFT VATTENKRAFTVATTENKRAFTVATTENKRAFT

1998 års Wüsterpris till Christer Laurén

1998 års Wüsterpris tilldelades professor Christer Laurén för dennes värdefulla arbete för terminologin i Norden. Priset överlämnades vid en ceremoni i augusti förra året i Wien i anslutning till konferensen ProCom '98.

Juryns prismotivering var följande (fritt översatt från tyska):

"Christer Laurén, professor vid Vasa universitet, insåg tidigt betydelsen av fackspråk och terminologi inom ramen för fackkommunikation, och sedan dess har detta varit det centrala i hans forskning. Hans betydelse för terminologin på nordisk och internationell nivå märks framför allt av en lång rad publikationer och aktiviteter som varit avgörande för den teoretiska terminologins utveckling. Med sina insatser har han bidragit till att förnya och bredda terminologin utan att disciplinens vetenskapliga autonomi för den skull begränsats. Laurén har dessutom ställt sina kunskaper till förfogande för arbetet inom ISO/TC37. Värt att nämna är också Lauréns engagemang för att främja forskningen inom terminologin och hans oförtröttliga och målmedvetna insatser i arbetet med att bygga upp ett aktivt och brett terminologiskt forskningscentrum i Nordeuropa. Laurén har med sina insatser lyckats förankra en självständigt utvecklad terminologi i både teori och praktik genom att låta lingvistik, filologi, filosofi och terminologi- och språkplanering prägla disciplinen."

TNC ber att få gratulera!

Terminologisering – vad är det?

Ingen svensk allmän ordlista i dag har uppslagsordet *terminologisering,* trots att det är ett inte alltför ovanligt uttryck.

Ibland kan man höra uttalanden som: "Texten har en överdriven terminologisering, den är full av onödiga termer." Det avses då att texten är bemängd med främmande ord, ofta nyligen inlånade och icke anpassade till svenskan.

För terminologer har termen *terminologisering* en annan betydelse. Vi menar att ett icke fackspråkligt uttryck tas i bruk även som fackterm i en viss bransch där det ges en snävare och mer preciserad betydelse än vad det har i allmänspråket. Som exempel på ett terminologiserat ord kan nämnas *besök* (inom sjukvården) och *ord* (inom datatekniken).

Terminologiseringen sker förmodligen till en början omedvetet. I den interna vardagsjargongen på TNCs kansli har t.ex. *expert* fått en snävare betydelse än vad det har i allmänhet, nämligen betydelsen 'person utanför kansliet som har fackkunskap på ett område', dvs. vi lägger också in kännetecknet 'utanför kansliet' i vår betydelse.

Motsatsen till terminologisering är *avterminologisering,* vilket betyder att ord som förekommit endast i en snäv betydelse i ett visst fackområde har kommit ut i allmänspråket där det kan få en både vagare, vidare och mindre preciserad betydelse. Exempel på ett avterminologiserat uttryck är *bogvisir* som förmodligen var känt mest av fackmän före Estoniakatastrofen.

Anna-Lena Bucher

besök
vårdkontakt i öppen vård som innebär möte mellan patient och vårdgivare

ur: Vård- och patientadministrativa termer

ord
teckensträng som för viss användning betraktas som en enhet
Exempel: datorord
en word
fr mot m
de Wort n

ur: TNC 82 Dataordboken

EAFT-konferens

På hösten 1996 bildades sammanslutningen EAFT (European Association for Terminology). Det skedde som en slutsats och rekommendation från Pointer-projektet som just hade avslutats. Medlemmarna i organisationen består av representanter för europeiska terminologiorganisationer, däribland TNC. Sammanslutningen har som en central uppgift att stödja flerspråkigheten i Europa genom bland annat undervisning i praktiskt terminologiarbete. Det är viktigt att sprida kunskapen om att terminologi ingår i alla aspekter av kommunikation och att en väl genomarbetad terminologi är en förutsättning för ökad förståelse inom Europa.

För att stödja intresset för terminologi anordnar EAFT i samarbete med regionala terminologiorganisationer en konferens i Paris den 17–19 maj. Konferensen skall behandla de problem som terminologer kan ställas inför i sitt arbete och syftar till att finna lösningar på dessa. Man skall också dra upp riktlinjer för att skapa en terminologisk infrastruktur i Europa.

De två första dagarna kommer att ägnas åt diskussioner inom grupperna och den sista dagen skall lösningarna och förslagen presenteras vid en rundabordskonferens. TNC kommer att deltaga i konferensens alla dagar, och vi återkommer med ett referat i nästa nummer av TNC-aktuellt.

Medicinsk katastrofberedskap

Socialstyrelsen tog i våras kontakt med TNC för att få hjälp i ett terminologiprojekt inom ämnesområdet medicinsk katastrofberedskap eller katastrofmedicinsk beredskap som det också kallas.

Medverkande i arbetsgruppen är förutom TNC, företrädare för Socialstyrelsen, Stockholms läns landsting och Bohuslandstinget.

Ordlistan, som omfattar femtio begrepp, t.ex. *katastrof, stor olycka* och *olycka,* har varit ute på en omfattande remissrunda, och svaren håller nu på att sammanställas.

Danmark har blivit med terminologicenter!

Vad som döljer sig bakom dörren vet från vänster Bodil Nistrup Madsen, Dorte Møller, Camilla Wiberg Danielsen och Annemette Ruding.

Det är inte rött och vitt som möter besökaren i det nya DANTERMcentret i Frederiksberg, Köpenhamn. De nya, fina lokalerna är i stället inredda i blått och vitt. Det danska finns där ändå i form av Jacobsens Myran-stolar och en särskild, gemytlig atmosfär. Alldeles i närheten ligger Handelshøjskolen, även den inredd i blått och vitt. Men de två är betydligt mer sammanlänkade än enbart geografiskt och inredningsmässigt. DANTERMcentret är samlokaliserat med Institut for Datalingvistik och ser som en av sina viktigaste uppgifter att utveckla verktyg för de översättare och datalingvister som utbildas vid Handelshøjskolen (HHK).

Personalmässigt finns också tydliga kopplingar till HHK. Bodil Nistrup Madsen fungerar som projekt- och forskningsledare vid centret, men undervisar normalt vid HHK och är organisatoriskt "utlånad" därifrån. Den dagliga verksamheten leds av Annemette Ruding, som tidigare har undervisat i språkteknologi på skolan. Till sin hjälp har hon Dorte Møller, som hanterar det administrativa, och Camilla Wiberg Danielsen som bland annat har arbetat med produktion av ordböcker, även på cd-rom, vid Politikens Forlag. Tillsammans besitter de stor kunskap inom områden som språkteknologi och informationsteknik, användargränssnitt, maskinöversättning, terminologi och lexikografi.

Förutom arbetet med utvecklingen av översättarverktyg ser centret som en av sina viktigaste uppgifter att förbättra och effektivisera arbetet på företags språkavdelningar genom att assistera i uppbyggnaden av interna flerspråkiga termbanker och annan teknik som stödjer språkligt arbete. Annorlunda uttryckt investerar alltså företagen i programvara. Därefter sköter centret design och utveckling av själva termbanken med hjälp av programvaran. Översättningsminnen, där en översättare kan lagra ofta återkommande ord och formuleringar, är ett annat huvudområde för centret. En ansenlig del av alla översättningar, till exempel inom bankvärlden, har nämligen alltmer kommit att innehålla återkommande standardformuleringar. Bruket av termbanker och andra språkliga verktyg har kommit att bli viktiga konkurrensmedel för företag. Centret kommer därför inte bara att kunna bli det stöd som danskt näringsliv behöver; det kommer även att arbeta för att danska skall förbli ett språk som kan användas på alla tänkbara områden.

En av de drivande krafterna bakom centrets tillblivelse är Bente Kristensen, styrelseordförande och tillika prorektor för HHK. Hon kallar öppnandet "ett genombrott efter en lång och seg kamp". Redan 1975 ville medarbetare vid terminologiavdelningen på HHK skapa en grund för en dansk termbank, DANTERM. Utvecklingen gick framåt under 1980-talet, men det krävdes resurser för att utveckla banken till något verkligt användbart. Det blev också allt tydligare att det, till skillnad från i övriga nordiska länder, saknades ett starkt, samordnande terminologiorgan i Danmark. 1994 gavs uppgiften att upprätta ett sådant organ till Terminologigruppen, en paraplyorganisation för alla terminologiska aktiviteter i Danmark. Av olika skäl har det sedan dröjt till oktober 1998 innan centret kunde öppna på allvar, och då genom den s.k. centerkontraktsmodellen. Denna avtalsmodell bygger på att forskningsinstitutioner, ett teknologiskt servicecenter och företag samarbetar för att främja forskning och utveckling. Det hela stöds av Erhvervsfremme Styrelsen.

För närvarande har centret, och dess filial i Kolding, avtal med företag i Köpenhamn och på Jylland. Företagen ställer medarbetare till förfogande i en utsträckning som motsvarar stödet från Erhvervsfremme Styrelsen. I fortsättningen planerar dock centret att bli självfinansierande genom att via uppsökande verksamhet erbjuda kurser, paketlösningar och olika konsulttjänster. Centret stod nyligen även som värd för det tredje konsortiemötet inom Nordterm-Net, ett av de två EU-projekt som också bidrar till finansieringen.

Henrik Nilsson

DANTERMcentret nås på följande adress:
Bernhard Bangs Allé 17 A,
2000 Frederiksberg, Danmark
eller elektroniskt på:
bnm.danterm@cbs.dk,
ar.danterm@cbs.dk,
cwd.danterm@cbs.dk,
dmo.danterm@cbs.dk

”TNC” med i tolfte upplagan av SAOL

Ingen som är det minsta intresserad av språk och skrivande har väl kunnat undgå att märka att SAOL (Svenska Akademiens ordlista) har kommit ut i sin tolfte utgåva (hädanefter kallad SAOL 12).

I oktober kallade Svenska Akademien och Norstedts förlag till en presskonferens i akademins lokaler i Gamla stan i Stockholm, där Sture Allén och SAOL-redaktörerna Martin Gellerstam och Sture Berg presenterade den nya ordlistan.

SAOL 12 innehåller ungefär lika många ord som SAOL 11, men cirka 5 000 ord har bytts ut mot modernare. Något som däremot är helt nytt är själva sorteringen av uppslagsorden: ordlistan har nu en strikt alfabetisk ordning mot tidigare ett slags systematisk (där till exempel ordet *valseger* stod före *valfångst* eftersom *val* uppträdde i olika uppslagsord med sina respektive sammansättningar). Den här nya ordningen tror jag de flesta hälsar med glädje.

Svårt med avstavning

Något som väckt en viss kritik är däremot det sätt på vilket man valt att dela upp orden i dess delar genom två olika slags lodstreck: ett helt lodstreck för sammansättningsled och ett halvt för övriga ordled. SAOL-redaktionen har tänkt sig tre funktioner med denna uppdelning: 1. som en praktisk hjälp vid läsningen av ordlistan (*konstis* är en sammansättning till skillnad från *dagis* och man kan t.ex. skilja sammansättningarna *timer-funktion* från *timersättning*); 2. till stöd för läsaren i dennes tolkning av hur ord är bildade (*tål-ig* har att göra med *tåla* men *ro-lig* med *ro*); 3. som en rekommendation till den som vill avstava orden efter dess morfemgränser, alltså efter strikt ordledsprincip.

Ordledsprincipen

Det är den tredje funktionen som gjort många språkvetare bekymrade. Det är svårt att motivera en språkbrukare att helt tillämpa den avstavningsrekommendation som SAOL anför. Man vill inte gärna föreslå t.ex. avstavningen champ-inj-on, som SAOL gör för det ordet.

Det bästa vore nog om SAOL-redaktionen tonade ned lodstreckens avstavningsrekommenderande funktion. Det är väl ändå inte meningen att språkbrukaren skall sitta med SAOL i handen för att han eller hon skall kunna följa råden på ett korrekt sätt?

Hajpad blejdare

Martin Gellerstam sade vid presskonferensen att det i dag är väldigt svårt att introducera radikala omstavningar av typen *tejp* och *byrå* för nyare lånord. Han menade att ingen ändå vill stava ”svenskt” och att det därför är en anpassning till brukarna att enbart ange dessa lånord i ursprunglig språkdräkt.

Men här har nog Martin Gellerstam fel. På senare tid kan man i bland annat tidningstext se att alltfler omstavar rätt så etablerade lånord som *juice, date, skate* etc. som *jos, dejt, skejt* (kanske efter att Dagens Nyheter började skriva *rejv* i stället för *rave*), och i samma anda skrivs *lajv, hajpad* och *blejdare* (den som åker roller blades). Så man skall aldrig se slaget förlorat!

Rekommendationer?

I förordet till SAOL 12 står det att ordlistan till sin natur är en samling rekommendationer, och den vill också där språkbruket varierar (enligt pressmeddelandet) föreslå hur variationen bör hanteras. Det är utmärkt att man har den ambitionen. Tyvärr gäller den inte alla ord. Både *hacker* och *hackare, pellett* och *pellet, doping* och *dopning* finns med utan att man får reda på vilken form som är ”mest” rätt. Från *samriskföretag* ges en hänvisning till *joint venture*; det borde givetvis vara tvärtom. Kanske menar redaktionen att språkbrukaren själv skall välja. Men om han eller hon inte vill det, utan vill veta vilken form språkvården rekommenderar, då får han eller hon inte mycket hjälp av SAOL.

Vi som arbetar med språkvård av något slag vet hur viktigt det är med samstämmigheten i rekommendationerna. Särskilt nu när svenska språket hanteras av till exempel översättare och tjänstemän utanför Sveriges gränser är det oerhört betydelsefullt att signalerna från språkvårdarhåll är entydiga.

När det gäller en viss kategori av ord har dock redaktionen varit föredömlig. Flera av de rekommendationer som vi i Svenska datatermgruppen har enats om har också SAOL med. Så står det till exempel under *hemsida* att ordet i dag ofta ersätts ”av mer preciserade termer: *ingångssida, startsida, webbsida, webbplats”*, i stort sett ett direktcitat från gruppens webbplats. Man tackar!

”Nomenklaturcentral”

I SAOL står faktiskt Tekniska nomenklaturcentralen som en exemplifiering under uppslagsordet *nomenklaturcentral*. Det är vi givetvis väldigt glada för! Något som är mindre lustigt är att man under *planverk* finner exemplet *Statens planverk*, en myndighet som upphörde att existera för över tio år sedan. Som uppslagsord utan förklaring återfinns *konsumentverket* i bestämd form och med liten begynnelsebokstav, likaså *rikspolisstyrelsen*. Den gängse rekommendationen i dag är att myndighetsnamn skall skrivas med stor begynnelsebokstav. Denna rekommendation borde ha tillämpats också i SAOL 12. Man kunde vidare ha skrivit *namn* som beteckning; det har man ju gjort efter andra namn i listan, exempelvis efter Kolosserbrevet.

Vår ”egen” fackterm *terminologi* definieras som ’system av termer inom ett fack; beteckningssätt’. Beteckningssätt är bättre som beskrivning av begreppet nomenklatur, som i SAOL endast fått förklaringen ’termförteckning; koll., system av fackbenämningar’. Här hade vi gjort tydligare gränser mellan terminologi och nomenklatur, så terminologer vi äro!

Åsa Holmér

Under vinjetten "Svenska datatermgruppen" presenterar vi fortlöpande rekommendationer från Datatermgruppen. Följande termartiklar är hämtade ur version nr 14. Den fullständiga listan över rekommendationer och eventuella justeringar i tidigare termartiklar finns på Datatermgruppens webbplats.

artificiellt neuronnät
nätverk av enkla logikenheter som försöker efterlikna arbetssättet hos nervcellerna, dvs. neuronerna, i hjärnan

Använd *artificiellt neuronnät* för eng. *neural network* i denna betydelse.

Kommentar
Vi avråder från termerna *neuralt nät* och *neuralt nätverk* som tidigare använts för detta begrepp.

bildpunkt, pixel
[inom datorgrafik:] bildelement som utgör minsta beståndsdel i ett raster

Använd *bildpunkt* eller *pixel* för eng. *pixel* (*picture element*). Ordet *pixel* böjs: *en pixel, pixeln, flera pixlar, pixlarna.* Som måttenhet är pixel oböjt, t.ex. 100 pixel/cm.

cyberrymd
metaforiskt uttryck för den abstrakta värld eller rymd där det som utförs med datorer kan föreställas pågå

Använd *cyberrymd* för eng. *cyberspace. Cyber* i *cyberrymd* uttalas /sy:ber/. Jämför med uttalet av det besläktade *cybernetik* /kybernetik/.

Kommentar
Cyber är ett jargongartat modeuttryck, ofta använt i sammansättningar som *cyberpunk, cybersamhälle, cybersex, cybersnack* etc. Det bör inte ersätta *datorbaserad, elektronisk* eller *digital.* Uttrycket *cyberspace* härstammar från sciencefictionlitteraturen.

centralenhet
den enhet i en dator som omfattar en eller flera processorer med tillhörande elektronik

Använd *centralenhet* för eng. *central processing unit* och *CPU* i den här betydelsen.

Svenska datatermgruppen

Det datatekniska området expanderar snabbt, och allt flera icke specialutbildade kommer i beröring med det. Många upplever en ganska stor terminologisk förvirring med ett ständigt tillflöde av nya, ofta svårhanterliga engelska termer.

Svenska datatermgruppen är en brett sammansatt grupp med företrädare för bl.a. språkvården, dagspressen, etermedier, högskolor, företag inom databranschen och branschpressen. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare.

Gruppen ger råd och rekommendationer om aktuella datatermer. Ambitionen är inte att utarbeta någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp. De förklaringar som ges gör inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner. Datatermgruppen kommer fortlöpande att ta upp nya begrepp till behandling, men revideringar av tidigare bearbetade begrepp kan också förekomma.

Gruppen tar gärna emot synpunkter på arbetet.

Kontakta: Åsa Holmér, TNC, tfn 08-446 66 20, fax 08-446 66 29.

Kommentarer kan också skickas till e-postadress: dataterm@tnc.se

Svenska datatermgruppens rekommendationer finns tillgängliga via webbadress: http://www.tnc.se/dataterm.htm eller http://www.nada.kth.se/dataterm

centralprocessor
den processor i en dator som handhar och styr hämtning, avkodning och utförande av maskininstruktioner

Använd *centralprocessor* för eng. *central processing unit* och *CPU* i den här betydelsen.

datorlåda
[om persondatorer och liknande:] från skärmen fristående låda som innehåller centralenhet, internminne, hårddisk och ofta även diskettenhet och cd-romspelare

Använd *datorlåda* för eng. *CPU* i den här betydelsen, dvs. för den fysiska "lådan".

Kommentar
Förkortningen *CPU* har kommit att användas för flera begrepp i svenskan. Olyckligast är när *CPU* används om den fysiska "lådan". Därför vill vi här ge förslag på olika svenska uttryck för de olika begreppen.

e-postansvarig, e-postmästare
person som har det övergripande ansvaret för en domäns, t.ex. en organisations, e-posthantering

Använd *e-postansvarig* eller *e-postmästare* för eng. *postmaster.*

fast program
program i gränsområdet mellan datorutrustning och program; ofta avses mikrokod som utför s.k. maskininstruktioner

Använd *fast program* för eng. *firmware.*

Kommentar
Fasta program läggs in i fasta minnen i datorn vid tillverkningen.

fickdator, handdator
bärbar dator som är så liten att den kan hållas i handen vid användning

Använd *fickdator* eller *handdator* för eng. *handheld computer, palm(top) computer, PDA (personal digital assistant), pen computer, pocket computer* och andra engelska benämningar för detta begrepp.

Kommentar
Detta område är i stark utveckling, och som framgår av rekommendationen ovan finns det många engelska termer i bruk för begreppet i fråga. På svenska förekommer även *penndator, skjortficksdator, PDA, digital anteckningsbok* etc. Den rika termfloran kan förvirra, och vi rekommenderar därför att man använder *fickdator* eller *handdator* på svenska. *Fickdator* följer ett starkt mönster: *fickspegel, fickkniv, fickräknare, ficklampa, fickplunta, fickpengar,* där *fick-* kan definieras: som utgör mindre och mer hanterlig version av visst föremål (enligt Norstedts stora svenska ordbok). Handdator förekommer också som uttryck för detta begrepp.

Förleden hand- ger förstås också associationen till att datorn är liten och hanterlig.

flertrådsteknik
teknik för multikörning inom en och samma programprocess

Använd *flertrådsteknik* för eng. *multithreading.*

Kommentar
Beroende på sammanhanget kan uttrycken *flertrådsexekvering*, *flertrådsprogrammering* osv. ibland vara bättre än *flertrådsteknik*.

För eng. *multithreaded* (om program) använder man *flertrådig*. För eng. *thread* ensamt rekommenderar vi *tråd*, men det kan ibland för tydlighetens skull vara bättre med den längre formen *exekveringstråd*.

grupprogram
program som underlättar för arbetsgrupper att organisera och hantera gemensam information

Använd *grupprogram* för eng. *groupware*.

Kommentar
Till kategorin grupprogram hör vissa e-postprogram, kalenderprogram, dokumentadministrationsprogram, databashanterare m.m.

Exempel på grupprogram är First Class, Lotus Notes och Microsoft Exchange.

inbyggt system
datorsystem som är inbyggt i en utrustning eller i ett större system och som inte är synligt och åtkomligt som dator för användaren

Använd *inbyggt system* för eng. *embedded system*.

Kommentar
Exempel på inbyggda system är de datorer som ingår i symaskiner, bilar, kameror, tv-mottagare, mätinstrument, industrimaskiner osv. När sådana datorer är under tillverkning är termen *inbyggnadssystem* lämpligare som benämning, eftersom de då ännu inte är inbyggda.

initiera
förse program, kretskort m.m. med startvärden eller andra definierade värden i samband med start, så att ett känt utgångsläge intas

Använd *initiera* för eng. *initialize*.

Kommentar
Initieringen innebär ofta nollställning eller inställning i ett grundläge. Använd inte anglicismen *initialisera* för detta begrepp på svenska.

Svenska datatermgruppen

Internetleverantör
företag eller institution som tillhandahåller Internettjänster, t.ex. anslutningsmöjlighet, e-postfunktion

Använd *Internetleverantör* för eng. *Internet Service Provider* (ofta förkortat till *ISP*).

Kommentar
För eng. *network provider* och *network service provider* kan man använda *nätleverantör* respektive *nättjänstleverantör*.

kaka
liten datamängd med information om tidigare besök som en webbserver skickar till en webbläsare och senare kan hämta därifrån

Använd *kaka* för eng. *cookie*. Hela mängden kakor för en webbläsare kallas *kakfil* (eng. *cookie file*) eller eventuellt *kakburk*.

Kommentar
Om man flera gånger vid olika tillfällen besöker en viss webbserver eller webbplats, så medför kakan att webbservern kan känna till att man tidigare varit där och också veta vad man gjort vid de tidigare besöken. Exempel: Om man gått in på en viss banks webbplats och sökt sig fram till sitt lokala kontors webbsida, kan informationen i kakan styra så att man vid nästa besök på bankens webbplats kommer direkt till det lokala kontorets webbsida.

Kaka är egentligen inte någon lyckad metafor för begreppet. Andra uttryck skulle eventuellt fungera bättre, t.ex. *avtryck, markering, märke, visitkort*.

katalog, mapp
förteckning över eller logisk förvaringsplats för filer och underliggande kataloger

Använd *katalog* eller *mapp* för eng. *directory, catalog, catalogue* eller *folder*.

Kommentar
En katalog har ett namn och ett innehåll.

korsprogramvara
programutvecklingsverktyg som används i en typ av dator men genererar kod som ska användas i en annan typ av dator

Använd *korsprogramvara* för eng. *crossware*.

Kommentar
Ett vanligt exempel på *korsprogramvara* är en *korskompilator* (eng. *cross compiler*).

multikörning, parallellbearbetning, parallellkörning
samtidig körning av flera program i samma dator

Använd *multikörning, parallellbearbetning* eller *parallellkörning* för eng. *multiprocessing, multitasking* eller *parallel processing*.

Kommentar
Genom denna teknik kan datorn betjäna flera samtidiga användare eller bedriva flera samtidiga aktiviteter.

portal
webbsida med ingångar till ett stort utbud av tjänster

Använd *portal* för eng. *portal*.

Kommentar
En portal kan erbjuda söktjänster, möjlighet till urval av nyheter, gratis e-post, näthandel etc. Webbläsare levereras ofta med en portal som förvald startsida: Netscapes portal Netcenter för Netscapes webbläsare och Microsofts portal Microsoft Start för Internet Explorer. Exempel på kända portaler är Yahoo, Netscape och Excite.

spegling
dubblering av en datamängd för att uppnå ökad säkerhet eller ge snabbare åtkomst

Använd *spegling* för eng. *mirroring*.

Kommentar
Ett exempel på *spegling* är *diskspegling* vilket innebär att man i datorn eller i datornätet har en extra (fysisk) disk som innehåller en säkerhetskopia av originaldisken. Kopian hålls automatiskt ständigt uppdaterad av operativsystemet.

stamnät
[inom datakommunikation:] samling av huvudledningar och noder för nättrafik

Använd *stamnät* för eng. *backbone* i den här betydelsen.

tagg
tecken eller teckenkombination som används för märkning eller klassificering av data

Använd *tagg* för eng. *tag*.

Kommentar
Taggarna är *märkord* eller *etiketter* som kan föregå eller omge t.ex. ord eller textavsnitt eller förekomma fristående. Exempel på taggar är *koder* som anger rubriknivå, teckensnitt, radbrytning etc. i textdokument.

teletjänstcentral
central som hanterar telefonservice, t.ex. kundtjänst, åt ett eller flera företag, vanligen på entreprenad

Använd *teletjänstcentral* i stället för eng. *call center*.

Kommentar
Ett företag kan agera *teletjänstcentral* åt framför allt företag med stora inkommande samtalsvolymer genom en integrering av data och telefoni som alternativ till drift av telefonväxel eller kundtjänst i egen regi. *Call center* är ett rätt vagt begrepp som kan stå för ett varierat utbud av teletjänster. Det används t.ex. ibland för en samtalstjänst som kompletterar den egna växeln vid trafiktoppar eller vid bestämda tider. Om man kan bör man således precisera tjänsten, t.ex. *telefontjänst, samtalstjänst, telefonservice, informationstjänst, kundtjänst, ringcentral.*

virtuell verklighet
datorskapad miljö, ofta avsedd att simulera en fysisk miljö

Använd *virtuell verklighet* för eng. *virtual reality*.

Kommentar
I sammansättningar kan vid behov den etablerade engelska förkortningen *VR* användas: *VR-hjälm, VR-program* etc. (jämför förkortningen *pc* för *persondator*). I sitt givna sammanhang behövs inget förled. Det räcker då i regel att tala endast om *hjälm, spel, grafik* etc.

Ordet *virtuell* används dels i uttrycket *virtuell verklighet* och vid sådant som hör till VR-tekniken (*virtuella objekt, virtuell simulering*), dels när man särskilt vill betona att något är just icke-verkligt, endast existerar i datorer (*virtuellt rum, virtuellt kontor, virtuell organisation, virtuellt universitet*). Det bör inte ersätta *datorbaserad, elektronisk* och *digital*.

Översättaren som lokaliseringsexpert

En rapport från andra konferensen i audiovisuell språktransfer den 15 och 16 oktober i Berlin

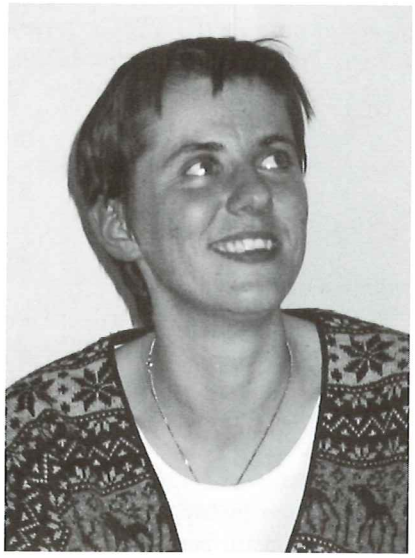

Den audiovisuella sektorn i Europa har fyra miljoner anställda, och man beräknar att sektorn fram till år 2010 skall öka med tvåhundrafemtio procent. Förekomsten av digital-tv och direkttjänster (onlinetjänster) ökar. Här kommer medieöversättaren in i bilden. Filmerna skall inte bara översättas till ett främmande språk utan även till en främmande kultur. Processen kallades på konferensen för *lokalisering*.

Med tanke på att bara tjugo procent av informationen på nätet är på annat språk än engelska, kan man fundera över översättarens roll i framtiden. Flerspråkighet är en av nycklarna till ekonomisk framgång i Europa.

Den 15 och 16 oktober träffades i Berlin omkring 200 film- och tv-översättare från 28 länder. De diskuterade bland annat hur man skulle kunna garantera hög språklig kvalitet på den växande internationella marknaden och vilka tekniska hjälpmedel som skulle göra arbetet mer effektivt. Vidare dryftade man vilka minimala krav och tekniska förutsättningar som krävs för att framställa bra undertextning, det vill säga textning på exempelvis svenska av utländska filmer. Receptet för bra undertextning skall eventuellt användas som underlag för standardisering i ämnet motsvarande den tyska standarden DIN 2345, som behandlar översättningsuppdrag. Ett annat krav som ställdes är att översättning av film skall komma in på ett tidigare stadium i produktionsskeendet.

Men slutligen förblir kvalitet alltid en balansgång mellan de olika intressen som finns hos manusförfattaren som skriver texten, producenten som har ett budskap, översättaren som anpassar filmen och slutligen tittaren som vill ha en filmupplevelse.

Först när den dagen kommer då en översättare får en Oscar för sin undertextning kan man tala om att man visar uppskattning för översättarens roll. Men till dess förblir han den nästan osynliga lokaliseringsexperten.

Gisela Gurr

P.S.
Jag kunde bevaka konferensen för TNCs del, där jag arbetade som praktikant i somras. Annars studerar jag skandinavistik och nationalekonomi med speciell inriktning på ekonomiskt fackspråk vid Berlins Humboldt-universitet. En träff på Internet och en förfrågan om jag kunde praktisera hos TNC i Solna var början på ett för mig mycket intressant och effektivt sommarjobb. Mina sommarerfarenheter i terminologi skall jag fördjupa med en magisteravhandling i ämnet.

D.S.

Under den här rubriken redogör vi för några av de termfrågor som inkommit till TNCs termtjänst. Vi tar gärna emot läsarnas synpunkter på våra svar.

Definitionsfrågor

avloppsledning
FRÅGA: Från en byggnad avleds i regel *spillvatten* och *dagvatten* i separata ledningar. Med *spillvatten* avses vatten från fastighetens vattenledningssystem och med *dagvatten* avses regn och smältvatten. Frågan har nu uppkommit om båda dessa ledningar är att hänföra till begreppet *avloppsledning*, eller om en avloppsledning endast avleder spillvatten. Finns det för övrigt någon definition av termen *avloppsledning*?

SVAR: TNC har definierat termen *avloppsledning* som 'rörledning för avledning av avloppsvatten, men även för avledning av andra vätskor'. Termen kan alltså avse både *spillvatten* och *dagvatten*, även om det sistnämnda är mindre vanligt.

Hirschmann
FRÅGA: Jag har stött på namnet *Hirschmann* i mobiltelefonsammanhang. Kan TNC tala om vem det är?

SVAR: Nej, vem personen är vet vi inte men företaget *Hirschmann* är en tillverkare av antennutrustning, t.ex. förstärkare och fördelningsdosor.

hydrokopter
FRÅGA: Vad är egentligen en *hydrokopter*?

SVAR: I *Nationalencyklopedins ordbok* förklaras *hydrokopter* som 'farkost som drivs med luftpropeller och är avsedd för färd på is eller vatten'.

hålkälslist
FRÅGA: Jag undrar vad *hålkälslist* är för något? Vilken är den engelska motsvarigheten?

SVAR: *Hålkälslist* är en taklist med en konkav listprofil med halv- eller kvartscirkelformigt tvärsnitt. I TNCs *Svensk-engelsk byggordbok* översätts *hålkälslist* med *coving* på engelska.

remskiva
FRÅGA: Har TNC några belägg för termen *remskiva*? Hur definieras den?

SVAR: Ja, vi har ett par belägg på termen, bl.a. i boken *Maskinelement* av Sjöström – Petersson – Eklöf. En *remskiva* är ett 'hjul för överföring av effekt till annan maskin medelst rem'.

stenkista
FRÅGA: Kan TNC förklara vad en *stenkista* är för något? Det är en term som används inom avloppstekniken.

SVAR: En *stenkista* är en lådliknande anordning fylld med sten som används vid avloppsrening främst utanför stadsplanerad bebyggelse.

ställverk
FRÅGA: Vad är ett *ställverk*?

SVAR: *Ställverk* definieras i standard SS 436 21 04 som 'kopplingsutrustning, öppen, delvis skärmad eller kapslad i skåp och huvudsakligen avsedd för fördelning av elektrisk energi'.

uthus
FRÅGA: Kan ett uthus vara sammanbyggt med ett bostadshus?

SVAR: *Uthus* definieras som 'hus som inte är sammanbyggt med huvudbyggnad på samma fastighet och som innehåller utrymmen vilka kompletterar ändamålet för huvudbyggnaden'. Ett uthus kan alltså inte vara sammanbyggt med ett bostadshus, åtminstone inte om bostadshuset är fastighetens huvudbyggnad.

verksamhetsidé, vision och **mål**
FRÅGA: Kan TNC hjälpa mig med att definiera termerna *verksamhetsidé*, *vision* och *mål*?

SVAR: *Verksamhetsidé* är en 'övergripande grundläggande tanke inom viss verksamhet', *vision* är 'framtida idealbild (att sträva mot)' och *mål* är ett 'avsett resultat av verksamhet'.

ytskikt
FRÅGA: Med anledning av en tvist med en fastighetsägare skulle jag behöva en definition av termen *ytskikt* ur en brandteknisk synvinkel.

SVAR: I TNC 95 *Plan- och byggtermer* står följande om *ytskikt*: 'yttre del av byggnadsdel, fast inredning eller beklädnad som kan bli utsatt för brandpåverkan i ett tidigt skede av en brand'. *Ytskikt* som inte har benägenhet att vid brand medverka till hastig övertändning eller kraftig brandgasutveckling hänförs till någon av klasserna I, II och III, varav klass I uppfyller de högsta kraven.

Formfrågor

atommassenhet eller **atommasseenhet**
FRÅGA: Bör man säga *atommassenhet* eller *atommasseenhet*?

SVAR: *Atommassenhet* är att föredra framför *atommasseenhet* eftersom *massenhet* hör ihop snarare än *atommass(a)* i detta sammanhang.

cyklicitet eller **cyklisitet**
FRÅGA: Vilken är den rätta stavningen: *cyklicitet* eller *cyklisitet*?

SVAR: *Cyklicitet*.

Förkortningar

CAS-nummer
FRÅGA: Jag undrar om TNC vet vad *CAS-nummer* är? Vad står förkortningen *CAS* för?

SVAR: *CAS* står för *Chemical Abstracts Service*, som är en amerikansk förteckning över kemiska ämnen. *CAS-numret* anger ett ämnes registreringsnummer i denna förteckning.

IDEA
FRÅGA: Jag har hört att det finns en internationell organisation som heter *IDEA*, men vad står förkortningen för?

SVAR: Organisationen heter egentligen *International IDEA* eller *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*. De bedriver all sin verksamhet på engelska och saknar således ett svenskt namn. Det finns även en annan organisation med förkortningen *Idea – Arbetsgivarförbundet för ideella organisationer*.

LNG och **LPG**
FRÅGA: Vad står förkortningarna *LNG* och *LPG* för? Jag tror det handlar om gaser.

SVAR: *LNG* är en förkortning för

Armatur men ingen ljuskälla.

liquefied natural gas, som på svenska motsvaras av *flytande naturgas* eller *naturgaskondensat*. *LPG* betyder *liquefied petroleum gas*, som helt enkelt är *gasol* på svenska.

n.a.

FRÅGA: Vad betyder förkortningen *n.a.*?

SVAR: Förkortningen står för flera betydelser, bland annat *not available* (ej tillgänglig, ej giltig) och *not applicable* (ej tillämplig).

tusen ton

FRÅGA: Är *kiloton* detsamma som *tusen ton*? Hur förkortas det?

SVAR: Ja, det är samma sak. *Kiloton* förkortas *kt*.

ytbehandlingar av metaller

FRÅGA: Jag undrar om det finns några officiella förkortningar på ytbehandlingar av metaller, t.ex. *förzinkning*, *förnickling*, *förkromning* och *oxidering*?

SVAR: Ja, beteckningarna på dessa ytbehandlingar (och många fler) finns uppräknade i den svenska standarden SMS 797 (*Arbetsoperationer – Benämningar och beteckningar*). *Förzinkning* betecknas *fz*, *förnickling fn*, *förkromning fkr* och *oxidering ox*.

armatur och **ljuskälla**

FRÅGA: Hur kan man definiera termerna *armatur* respektive *ljuskälla*?

SVAR: TNC har definierat *armatur* som 'utrustning eller tillbehör till teknisk anläggning', som dock är en ganska allmänt hållen definition och kan gälla även för t.ex. vattenkranar. Om man vill vara mer precis bör man säga *belysningsarmatur* eller *ljusarmatur*. En *ljuskälla* är helt enkelt 'ett föremål varifrån ljus strålar ut'.

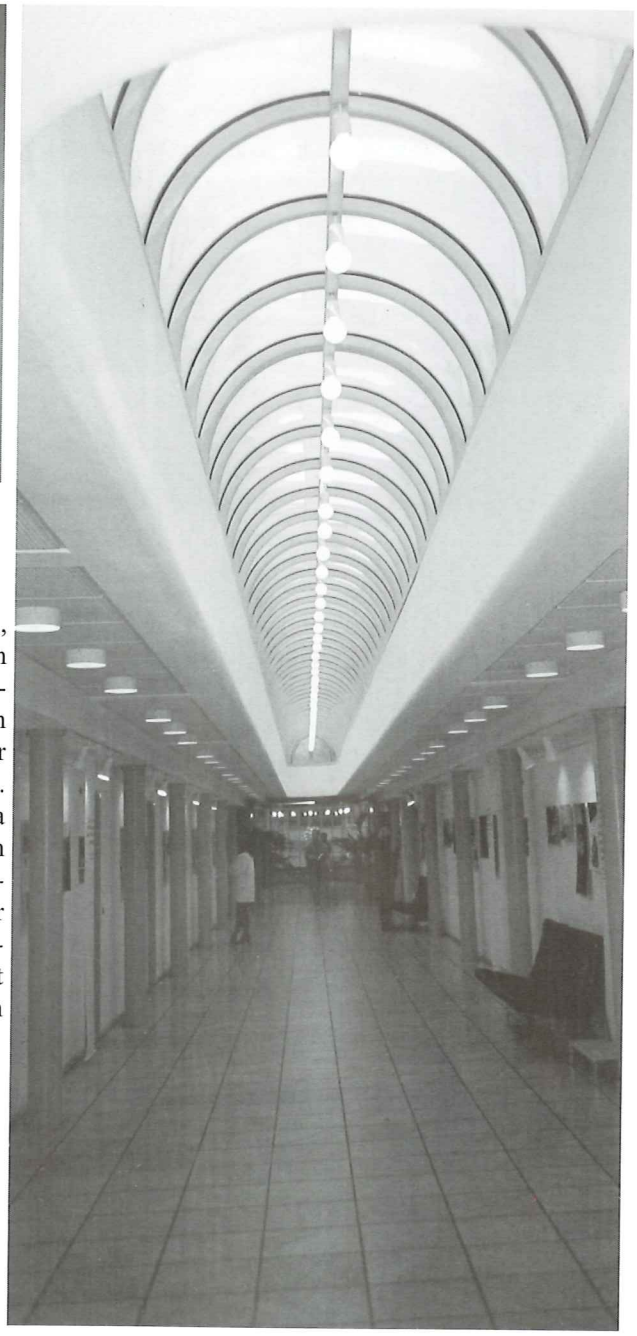

Armatur och ljuskälla.

Ordvalsfrågor

blixtlåspåse

FRÅGA: Vad kallas den delen på en självförslutande plastpåse där påsen försluts? På engelska heter det *zipper*, som ju egentligen betyder *blixtlås* eller *dragkedja*, men så kan det väl ändå inte heta i detta sammanhang?

SVAR: Vi fann flera belägg, bl.a. i PackForsks leverantörshandbok, för att påsen heter just *blixtlåspåse*. Även termen *blixtlåsfodral* förekommer, så tydligen är *blixtlås* den term som används om dessa plastpåsar. I *Svensk ordbok* förklaras ordet som 'anordning för förslutning som består av två rader stift som griper in i varandra'. Även om det inte är stift som används här är ju funktionen densamma som hos ett vanligt *blixtlås*.

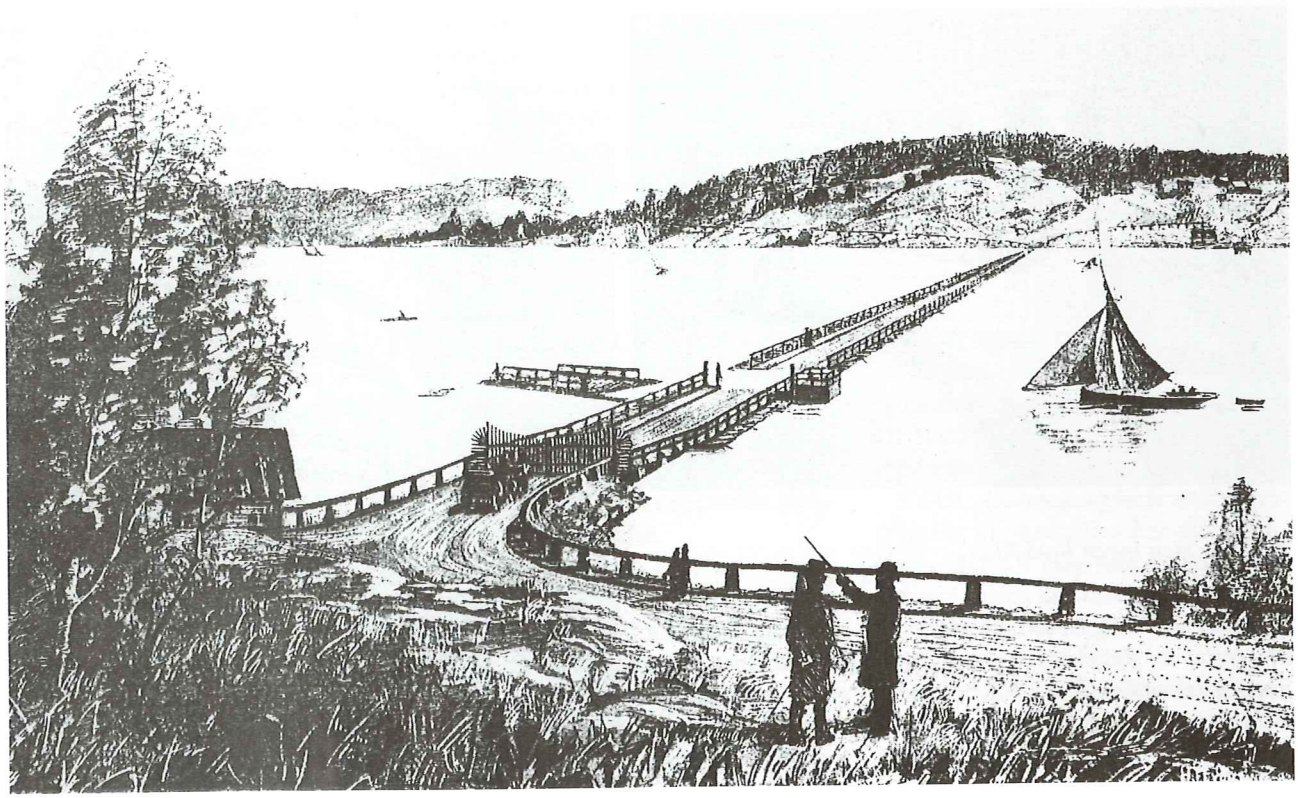

Teckning: H Feyting, Ny illustrerad tidning, 1884.

Den nya flottbron mellan Lidingö och Stockholm byggdes av Stockholms stad 1884.

Broavgifterna var inte obetydliga. Vid ingången av 1900-talet gällde följande avgifter: täckt vagn 40 öre, öppen vagn 35 öre, ridhäst 6 öre, gående eller velocipedåkande 5 öre, boskapskreatur 6 öre och får eller svin 3 öre.

När broavgiften togs bort 1947 gällde 5 öre för får och svin, 10 öre för gående och cyklist och 50 öre för bil.

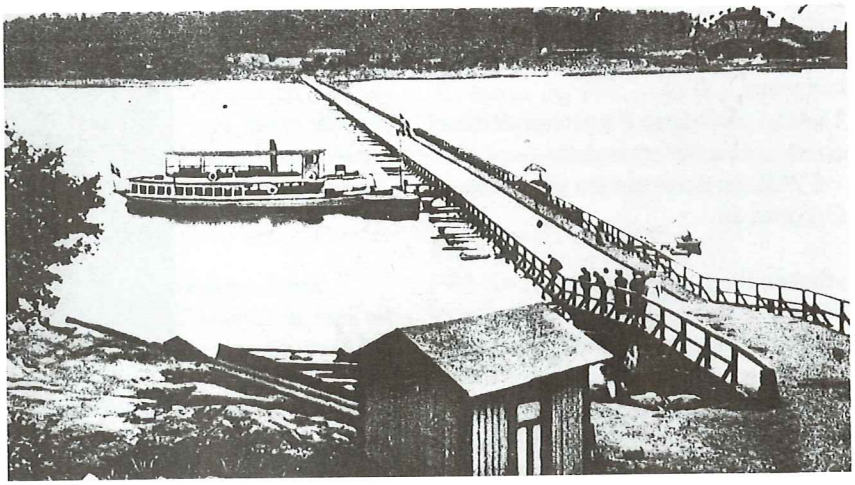

flottbro

FRÅGA: Är en *flottbro* att betrakta som en *fast broförbindelse*? I det här fallet gäller det den bro som i början av 1900-talet fanns mellan Lidingö och fastlandet.

SVAR: Ja, bron mellan Lidingö och fastlandet var en *fast broförbindelse*, men inte en *fast bro*. Det är själva förbindelsen som är viktig här, och inte bron i sig. I *Nationalencyklopedin* står följande: "Flottbroar användes bl.a. för de första broförbindelserna med Lidingö; den första (800 m långa) bron byggdes 1803. Den ersattes 1883 av ännu en (750 m lång) flottbro."

Eftersom vi fick frågan om begreppet flottbro kunde vi inte låta bli att visa dessa bilder från den gamla Lidingöbron.

Vi tackar Lidingö Stad som vänligen bidragit med bilderna och faktauppgifterna.

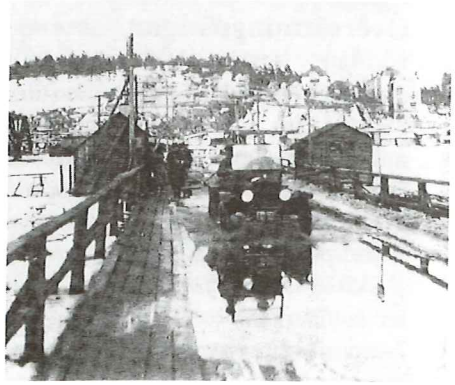

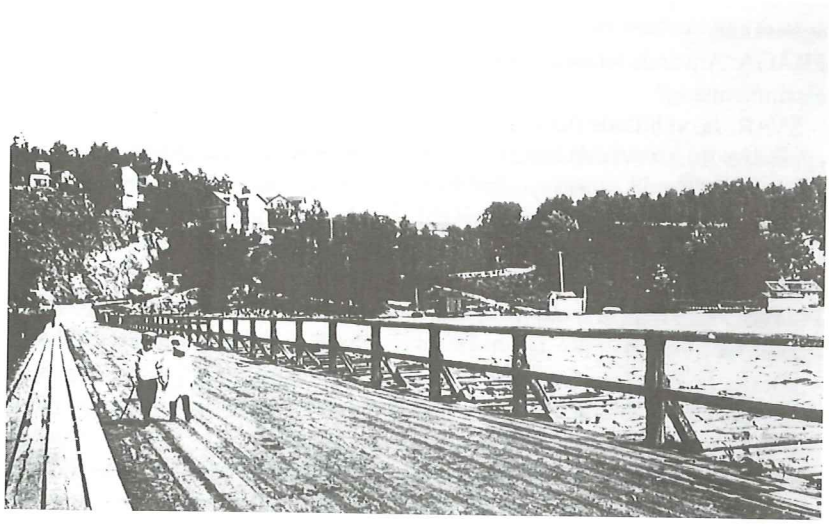

Flottbron från 1883 var byggd för gångtrafik och hästdragna fordon. För biltrafik fungerade den inte så bra. Bilden är tagen 1923 av Axel Swinhufvud.

Broavgiften tack! Bilden är tagen den sista dagen på flottbro nummer två som var i tjänst 1883–1925.

egensäker
FRÅGA: Används termen *egensäker* i elsammanhang?

SVAR: Ja, vi hittade flera belägg för *egensäker*, bl.a. i svensk standard, men *säker vid fel* och *självskyddad* kan också användas i vissa sammanhang.

funktionalitet
FRÅGA: Kan man tala om *funktionalitet*?

SVAR: Ja, ordet används och måste nog sägas vara etablerat. Det förekommer dels som en kemiterm med mycket speciell betydelse, och dels allmänt i tekniksammanhang, särskilt när det gäller datorer. *IBMs dataordbok* säger att *funktionalitet* är synonymt med *utility* och har följande innebörd: 'förmåga hos system, program eller enhet att utföra de funktioner som det eller den är konstruerad för'. *Funktionalitet* är alltså ett mått på kvalitet.

ibladningstrumma
FRÅGA: På tidningstryckerier finns en maskin som sticker in bilagor i tidningarna. Vad heter en sådan maskin på svenska?

SVAR: Den heter *ibladningstrumma* eller *ibladningsmaskin*. I Finland har man också lanserat termen *insticksmaskin*.

kärnsprängning eller **kärnexplosion**
FRÅGA: Har TNC några belägg för termen *kärnsprängning*? Vi har sett att den har börjat dyka upp i pressen, och funderar nu på vilken term som är bäst: *kärnsprängning* eller *kärnexplosion*.

SVAR: I TNCs *Rymdordlista* finns termen *kärnexplosion* i definitionen till *konstgjort strålningsbälte*. I ett faktablad från Sipri talas det om ett internationellt förbud mot *kärnsprängningar*. Bägge termerna förekommer alltså, men är nog inte helt synonyma. Man skulle kunna säga att en *kärnsprängning* är en planerad och av människan utlöst *kärnexplosion*, som är ett fysiskt neutralt begrepp.

paradigmskifte
FRÅGA: Vad betyder *paradigmskifte*?

SVAR: Enligt flera olika ordböcker betyder detta modeord ungefär 'nya tankemönster'.

provingenjör eller **provningsingenjör**
FRÅGA: Heter det *provingenjör* eller *provningsingenjör*, och hur översätter man denna titel till engelska?

SVAR: Enligt AMS yrkesklassificering heter det *provningsingenjör*, och den engelska motsvarigheten är *testing engineer*.

tera-
FRÅGA: Stämmer det att *tera-* står för 1 miljon miljoner i svenskt språkbruk och för 1 tusen miljoner i amerikanskt språkbruk?

SVAR: Nej, det stämmer inte. *Tera-* används på samma sätt i amerikanskt språkbruk som i svenskt. Enligt *TNCs skrivregler* och *Nationalencyklopedin* är *tera-* ett måttenhetsprefix med beteckningen *T*, innebärande faktorn 10 upphöjt till 12, dvs 1 biljon. Samma information hittar vi i *Dictionary of Scientific and Technical Terms* och i Van Nostrand's *Scientific Encyclopedia*, båda utgivna i USA.

trådlös telefon och **sladdlös telefon**
FRÅGA: Vad är det för skillnad mellan en *trådlös telefon* och en *sladdlös telefon*?

SVAR: *Trådlös telefon* är ett överbegrepp till *radiotelefon* (dit *mobiltelefonen* räknas) och *sladdlös telefon*. Den *sladdlösa telefonen* är en *trådlös telefon* där sladden mellan luren och telefonens basenhet har ersatts med en radioförbindelse eller en optisk förbindelse. En viktig skillnad mellan den *sladdlösa telefonen* och *mobiltelefonen* är att den *sladdlösa telefonen* bara kan användas på högst några hundra meters avstånd från basenheten.

videoprojektor
FRÅGA: Vad heter en apparat som man kan sätta på bordet och använda för att projicera skärmbilden på väggen? Den ser ut som en stor projektor och vi kallar den för *videokanon*, men är det den korrekta termen?

SVAR: Den vanligaste termen verkar vara *videoprojektor*.

Översättningsfrågor

carbon fibre composite protection tiles
FRÅGA: Jag undrar om ni kan hjälpa mig med en svensk motsvarighet till en engelsk term: *carbon fibre composite protection tiles*? Det handlar om skyddsplattor för väggar.

SVAR: *Carbon fibre composite* heter *kolfiberkomposit* på svenska, där *komposit* avser ett material som är uppbyggt av två faser där den ena fungerar som bindemedel och den andra utgör armering eller förstyvning, t.ex. i form av kolfiberarmerade skyddsplattor eller skyddsplattor av kolfiberkomposit.

cellular phone
och **cellular telecommunications**
FRÅGA: Vilka är de svenska motsvarigheterna till *cellular phone* och *cellular telecommunications*?

SVAR: *Mobiltelefon* och *mobil telekommunikation*.

elektronisk handel
FRÅGA: Vad heter *elektronisk handel* på engelska?

SVAR: Vi har hittat flera belägg för *electronic trade* och även på *electronic commerce*.

flytläge
FRÅGA: I följande text om en hydraulisk servoventil talas det om ett *flytläge*: "... utför samma arbete som en joystick och en linjärspak som dessutom kan manövrera ett flytläge ...". Kan TNC hitta någon engelsk motsvarighet till *flytläge*, eller en definition av termen?

SVAR: *Flytläge* översätts i bl.a. SS-ISO 5598 (*Hydrauliska och pneumatiska anläggningar – Terminologi*) med *float position*, och den engelska definitionen lyder: "position in which all service ports are connected to return".

lodpastastencil
FRÅGA: Vad kan *lodpastastencil* heta på engelska?

SVAR: Det heter *soldering paste stencil*.

marksänd tv-kanal
FRÅGA: Har TNC någon uppgift på vad *marksänd tv-kanal* heter på franska?

SVAR: Det heter *canal de télévision terrien* på franska. Om man däremot inte talar om den rent tekniska sidan, utan syftar på en tv-kanal som SVT 1, Kanal 5 etc. kan man säga *chaîne de télévision terrienne*.

on board computer
FRÅGA: Hur översätts *on board computer* till svenska? Det är en liten dator i en bil som t.ex. håller reda på bensinförbrukningen.

SVAR: I tidskriften *Teknikens värld – allt om bilen* kallas datorn för *färddator*.

Plan- och bygglagen
FRÅGA: Finns det någon officiell översättning till engelska av den svenska *Plan- och bygglagen*? Vad heter den i så fall?

SVAR: En engelsk översättning av Plan- och bygglagen gavs ut av Boverket 1993, och den fick då titeln *Planning and Building Act* på engelska.

solution treated
FRÅGA: Vad heter *solution treated* på svenska?

SVAR: *Upplösningsbehandlad* enligt TNCs *Värmebehandlingsordlista*.

spanjolettregel
FRÅGA: Vad heter *spanjolettregel* på engelska?

SVAR: Det heter *cremorne bolt*, enligt TNC 91 *Svensk-engelsk byggordbok*.

sunk costs
FRÅGA: Hur skall man översätta *sunk costs* till svenska?

SVAR: Man kan översätta det med *samkostnad*.

top oil
FRÅGA: Vi har en text på engelska där det bl.a. talas om "automotive lubricants and greases: top oil for engines, friction resisting compounds for engines, motor oil". Vad är *top oil* för något?

SVAR: *Top oil* översätts med *toppolja* på svenska, men oljan används inte längre. Det var ett smörjmedel som var vanligt på 1950-talet och då tillsattes till bensinen under inkörningen av nya motorer.

truck
FRÅGA: Vad heter *truck* på tyska?

SVAR: Det heter *Flurförderzeug* eller *Hubwagen*.

täljsten
FRÅGA: Vilken är den tyska motsvarigheten till *täljsten*, och vad är det egentligen för något?

SVAR: *Täljsten* heter *Speckstein* på tyska och definieras i TNC 86 *Geologisk ordlista* som 'mjuk grönskiffer med hög halt av talk och klorit'. *Täljsten* bildas genom metamorfos av olivinrik bergart, framför allt peridotit.

ugnslackerad
FRÅGA: Hur kan man lämpligast översätta termen *ugnslackerad* till tyska?

SVAR: *Ugnslackerad* motsvaras av *ofenlackiert* på tyska.

TNC

Tekniska nomenklaturcentralen
Swedish Centre for Technical Terminology
Centre suédois de terminologie technique
Schwedische Zentralstelle für technische Terminologie